

Vakdidactisch onderzoek bij het schoolvak Nederlands als brug tussen discipline en praktijk

De Meesterschapsteams Nederlands willen een vruchtbare samenwerking en wisselwerking tot stand brengen tussen het voortgezet onderwijs, de vakdidactiek en de universitaire neerlandistiek. Een belangrijk doel is het versterken van het schoolvak Nederlands. Een van de manieren om de kloof tussen discipline en praktijk te overbruggen is het stimuleren van vakdidactisch onderzoek. Op dit moment zijn twaalf docenten Nederlands opgenomen in een promotietraject bij Dudoc-Alfa of NWO waarin zij vakdidactisch onderzoek doen naar bewuste geletterdheid.

PETER-ARNO COPPEN & THEO WITTE

Juni 2032. Een docente Nederlands bereidt samen met haar collega's het programma voor het komende jaar voor. Er staan hen (in 2017 moest dit nog hun zijn) verschillende methoden ter beschikking die een keuze bieden uit inhoud die met de Nederlandse taal en cultuur te maken hebben. Die inhoud is geordend onder een aantal structuurbegrippen zoals *variatie*, *betekenis* en *effect*. Daaronder vallen weer kleinere gebieden zoals *meertaligheid*, *taalverwerving*, *genre*, *literaire kritiek*, *canonvorming*.

Voor het eerste semester van 4 vwo kiezen zij het onderdeel *variatie*. Daaronder vallen een aantal thema's en werkvormen waarin leerlingen zelf aan de slag moeten om enkele centrale begrippen uit de neerlandistiek te ontdekken (*taal en imago* en *literatuur en context*) en te gebruiken in authentieke opdrachten.

'Werkt dat wel?' vraagt haar oudere collega zich af. 'En wat leren ze hier eigenlijk van?' Gelukkig maken de methodes veelvuldig gebruik van vakdidactisch onderzoek uit de laatste jaren, waarin de thema's en werkvormen ter dege onderbouwd worden: onderzoekers van het Hendrik Spiegel-Instituut hebben een wetenschappelijke analyse gemaakt van de centrale begrippen bij elke inhoud, en samen met docenten uit de praktijk didactiek ontwikkeld, gebaseerd op de modernste onderwijskundige inzichten over creatief leren, hogere-ordedenken en kritische vaardigheden. Ten slotte zijn zij ook nog eens nagegaan of deze didactieken in de praktijk van het schoolvak wel werken, en hoe je daar als docent aan kunt bijdragen.

'Mooi dat dit vakdidactisch onderzoek bestaat', bromt de oudere collega. 'In mijn tijd moesten we onszelf redden, eigenlijk deden we maar wat. Echt vak-

didactisch onderzoek moest je met een lantarentje zoeken. Dit gaat tenminste over Nederlands!' De anderen vallen hem bij, en gaan monter aan de slag.

Vakdidactisch onderzoek

De kloof tussen onderwijspraktijk en onderzoek is spreekwoordelijk, en die staan beide weer vaak ver van het wetenschappelijke vakgebied af (bijvoorbeeld de neerlandistiek). Daardoor is de vakinhoud met name bij Nederlands en de moderne vreemde talen in de eindtermen en schoolboeken uit het zicht geraakt, anders dan bij de klassieke talen, de zaakvakken en de bètavakken. Bij de vakstudies Nederlands en de moderne vreemde talen speelt de vakdidactiek geen rol van betekenis. De Meesterschapsteams Nederlands (<nederlands.vakdidactiekgw.nl>) proberen die brug te slaan, door vakdidactische kwesties uit het vak Nederlands bij wetenschap-

pers aan te kaarten, zoals onlangs nog in een symposium in Ravenstein, waar enkele tientallen neerlandici met vakdidactici uit het hele land discussieerden over de inhoud van en het onderzoek naar het vak.

De vakdidactiek is de bindende factor tussen praktijk, de vakdiscipline en de onderwijskunde en pedagogiek. Dit betekent dat het vakdidactisch onderzoek ook vanuit deze drie perspectieven moet worden gevoed. Docenten Nederlands zoeken vaak naar een betere didactiek, en willen weten hoe ze leerlingen kunnen motiveren en aansturen om bijvoorbeeld boeken te gaan lezen en goede stukken te schrijven of aantrekkelijke presentaties te houden. Vanuit de onderwijskunde en pedagogiek kun je dan gebruikmaken van beproefde didactiek voor kritisch denken of creatief leren. In het wetenschappelijk onderwijs blijken vakwetenschappers bij hun studenten vooral academische vaardigheden te missen zoals het van verschillende kanten naar een probleem kijken (multiperspectiviteit) en het kritisch verwerken van bronnen in een verslag. Juist in vakdidactisch onderzoek, en in de samenwerking tussen onderzoekers en docenten, kunnen al deze ingrediënten worden samengevoegd tot vernieuwend en inspirerend onderwijs. Een recent voorbeeld van goed praktijkgericht onderzoek is *Tekster*, een onderzoek naar de effectiviteit en implementatie van een experimentele methode voor het schrijfonderwijs voor het basisonderwijs. Echter, doordat het zo de nadruk legt op het proces en niet op het taalgebruik, mist het nog een echte vakdidactische focus.

De Meesterschapsteams Nederlands stelden al eerder vast in hun *Manifest Nederlands op school* dat vakdidactische innovatie hard nodig is ter bevordering van wat zij noemden *bewuste geletterdheid* (een begrip dat sterke overeenkomsten

vertoont met het door de Taalunie gelanceerde *taalcompetentie*). Ook is deze ontwikkeling een van de noodzakelijke voorwaarden om de versnippering in het vak tegen te gaan, het imago van het zwakke profiel Cultuur en Maatschappij te versterken, en op die manier een eigentijds schoolvak op te leveren, dat de leerlingen in hun bewuste talige en literaire ontwikkeling kan ondersteunen en dat daardoor ook betekenisvoller wordt.

Ruimdenkende en zelfbewuste taalgebruikers

Vakdidactisch onderzoek op het gebied van het vak Nederlands is niet nieuw. Ook vakdidactisch onderzoek dat avant la lettre inzoomt op bewuste geletterdheid werd in een grijs verleden al uitgevoerd door vakdidactici als Jan Griffioen en al enige tijd door Gert Rijlaarsdam (zie de kadertekst voor enkele voorbeelden). Het huidige onderzoeksprogramma Dudoc-Alfa, dat door het Regieorgaan Geesteswetenschappen in het leven is geroepen, stimuleert docenten om vanuit hun praktijk problemen te signaleren en daar (promotie)onderzoek naar te doen. In 2014 zijn de eerste onderzoeken gestart, die binnenkort concrete resultaten zullen opleveren. In 2017 startte de tweede groep. Daarnaast, binnen het kader van de NWO-promotiebeurzen voor leraren, kiezen sommige docenten steeds vaker niet voor een vakspecifiek maar voor een vakdidactisch onderwerp.

Ook vanuit het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) is de behoefte uitgesproken aan thema's en speerpunten voor met name vakdidactisch onderzoek. Het Expertisecentrum Vakdidactiek Noord (Rijksuniversiteit Groningen), dat in 2017 is opgericht, geeft de hoogste prioriteit aan vakdidactische onderzoeksthema's. Voor Nederlands hebben de neerlandici en vakdidactici op het symposium in Ravenstein in elk geval *multiperspectiviteit*, *onderzoekend leren* en *de ontwikkeling*

- Enkele oudere studies
- Jan Griffioen, reflectie op taalgebruik
 - Gert Rijlaarsdam, leerlingfeedback schrijfonderwijs
 - Hubert Slings, historische literatuur in context
 - Theo Witte, literaire ontwikkeling

Vakdidactisch onderzoek leraarbeurzen Dudoc-Alfa en NWO

- Robert Chamalaun, spelling
- Hans Das, lyrische ontwikkeling
- Roy Dielemans, taalkundig redeneren
- Klaske Elving, havo-schrijfdidactiek
- Anouk de Klein, literatuur als bibliotherapie
- Martijn Koek, literatuur als denkscholing
- Jimmy van Rijt, gebruik taalkundige concepten
- Patrick Rooijackers, beter lezen
- Jeroen Steenbakkers, bewuste taalvaardigheid
- Moniek Vis, genredidactiek
- Astrid van Winden, formuleren van alinea's
- Astrid Wijnands, reflectieve taalontwikkeling door linguïstische bronnen

Vakdidactisch onderzoek naar bewuste geletterdheid

van *bewuste geletterdheid* als belangrijke thema's naar voren geschoven.

Het vakdidactisch onderzoek zit dus in de lift. Wat mogen we daarvan verwachten? Hoe dan ook een stevige impuls voor het schoolvak vanuit de rijkdom van de neerlandistiek, die leerlingen de mogelijkheid biedt om op te groeien tot ruimdenkende en empathische taalgebruikers die met kennis van zaken kunnen oordelen over maatschappelijke of beleidsmatige taal- en cultuurkwesties, en die als bewust geletterden beter kunnen omgaan met een steeds veranderende Nederlandse taal en cultuur. ■